

СВІТОВЕ ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ НА ТЛІ ГЛОБАЛЬНИХ РЕЦЕСІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Кацура С.М., завідувач відділом Інституту економіки промисловості НАН України, к.е.н., с.н.с. (м. Донецьк, Україна)

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі економічний розвиток будь-якої країни визначається не природними ресурсами і не обсягами промислового виробництва, а сукупною здатністю суб'єктів господарювання до впровадження інновацій. Інноваційні процеси стають рушійною силою економічного зростання не лише на рівні держави, а й на рівні окремого суб'єкта.

Перехід до інноваційної моделі розвитку, активізація підприємницької діяльності, творчої ініціативи виступає основою для довгострокового економічного зростання, модернізації суспільства. У країнах з технологічно орієнтованою економікою зростання виробництва й індустріальний розвиток переважно залежать від успішних інновацій, які означають, що результати досліджень і розробок ефективно комерціалізуються (переходять у стадію комерційного випуску продукції).

Доступ технологічних компаній до фінансових ресурсів стає ключовим чинником в інноваційному процесі. Фінансування інноваційної діяльності підприємств виступає основою науково-технічного прогресу й технологічної модернізації виробничих потужностей і зміцнення їх конкурентних позицій на вітчизняному та світовому ринку.

Метою дослідження є оцінка впливу глобальної рецесії на світові тенденції розвитку інноваційної сфери в аспекті мінімізації подальших негативних ризиків.

У світовій економіці у 2008-2009 рр. розгорнулася найглибша після Великої депресії фінансово-економічна криза. Основними причинами її виникнення стали: криза на ринку іпотечних кредитів США (обсяг іпотечних цінних паперів тут зріс до 10-12 трлн. дол. США), зростання обсягу спекулятивних операцій з деривативами (світовий ринок деривативів оцінюється у 600 трлн. дол. США), нестабільність світового валютного ринку, підвищення світових цін на енергоносії і продовольство (за даними Світового банку з 2003 р. до середини 2008 р. світові ціни на нафту зросли на 320%, на продовольство - на 138%). Кредитна криза переросла у глобальну кризу, внаслідок якої банки та інші фінансові інститути втратили значну частину активів, скоротилися обсяги міжбанківського кредитування та кредитування приватного і корпоративного сектору, зменшилися обсяги виробництва і світової торгівлі тощо.

З метою подолання світової фінансово-економічної кризи Центральний банк Японії, Європейський центральний банк, Центральний банк Англії і центральні банки інших європейських країн, а також ФРС вживали заходи для збільшення ліквідності банків. У якості основних антикризових заходів використано скорочення процентних ставок та зниження податків, однак це не зупинило уповільнення розвитку світової економіки.

Негативні явища глобальної рецесії позначилися і на світових тенденціях розвитку інноваційної сфери. У 2008 р. простежувалося зниження активності в міжнародній патентній діяльності. За інформацією Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у 2008 р. кількість міжнародних патентних заявок, поданих за процедурою Договору ВОІВ про патентну кооперацію (РСТ), збільшилася на 2,4% (до 164 тис.), тоді як у 2005-2007 рр. - у середньому на 9,3%.

Найбільше міжнародних заявок, поданих за процедурою РСТ у 2008 р., надійшло від винахідників США (32,7% від загальної кількості), Японії (17,5%), Німеччини (11,2%), Республіки Корея (4,8%), Франції (4,2%), Китаю (3,7%), Сполученого Королівства (3,4%), Нідерландів (2,7%), Швеції (2,5%), Швейцарії (2,3%), Канади та Італії (по 1,8%), Фінляндії (1,3%), Австралії (1,2%), Ізраїлю (1,1%) (рис. 1).

Дванадцять країн з найбільшою часткою в загальному обсязі зареєстрованих патентів, поданих за процедурою РСТ склали 85,5% за січень-серпень 2009 р. При цьому частка США зменшилася на 3,2% , хоча країна займає найбільшу частку в загальному обсязі зареєстрованих патентів.

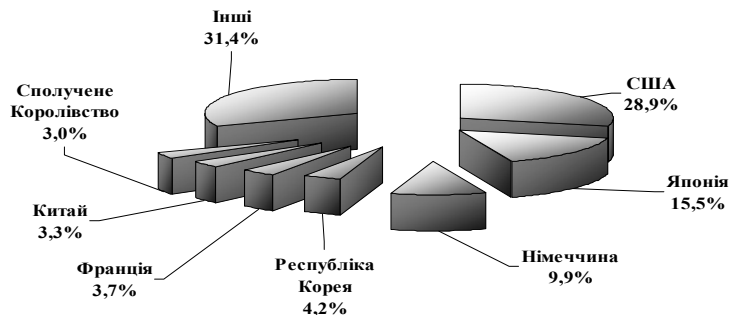

Рис. 1. Географічний розподіл міжнародних патентних заявок, поданих за процедурою РСТ у 2008 р., % [1]

Скорочення обсягів зареєстрованих патентів в США спричинене тим, що американська економіка відчула найбільший вплив глобального спаду. Частка Японії зростає з 17,4% до 20,0% протягом цього періоду (рис. 2).

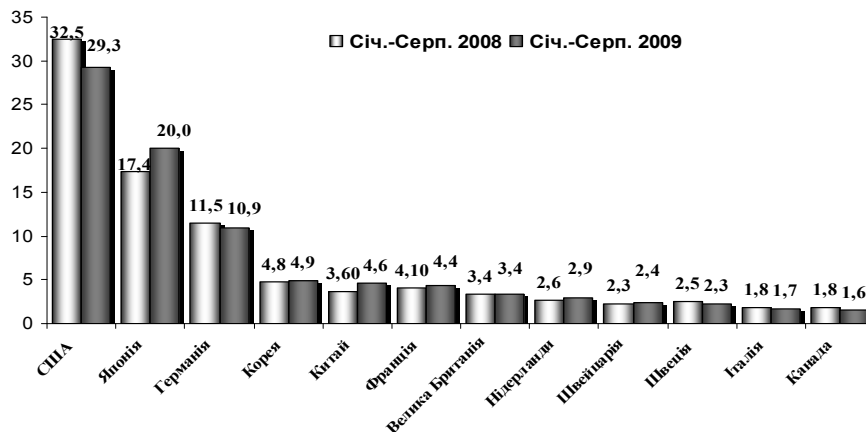

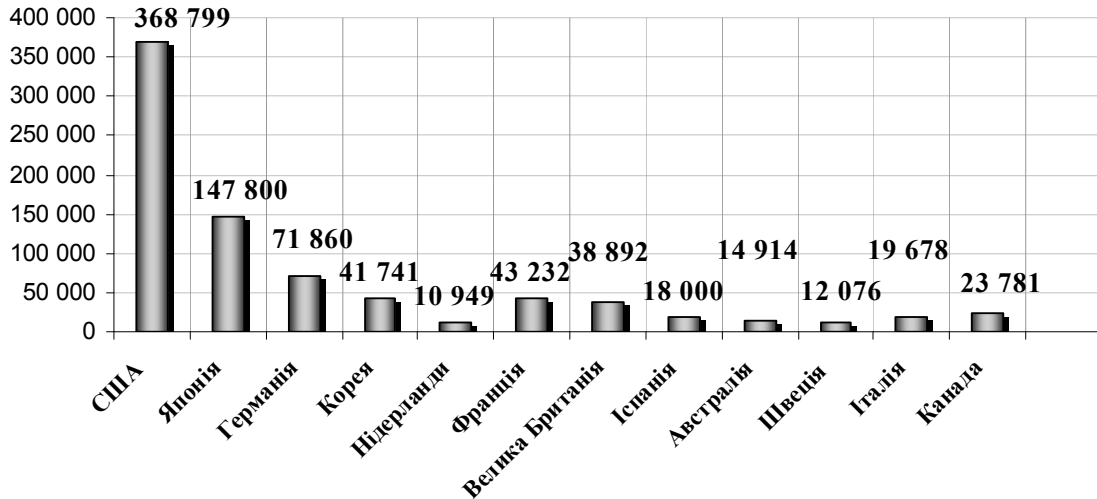
Рис. 2. Частка країни в загальному обсязі зареєстрованих патентів, поданих за процедурою РСТ, січень-серпень 2008 – 2009 рр., % [2]

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Під впливом фінансово-економічної кризи світовий обсяг припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у 2008 р. порівняно з 2007 р. скоротився на 21% і становив 1449,1 млрд. дол. США.

Приплив ПІІ у розвинуті країни у 2008 р. проти 2007 р. зменшився на 32,7% (до 840,1 млрд. дол. США), у країни Європи - на 33,7% (до 562,3 млрд. дол. США), в Японію - на 22,6% (до 17,4 млрд. дол. США), у США - на 5,5% (до 220,0 млрд. дол.). Країни, що розвиваються та транзитивні країни. У країнах, що розвиваються, темп приросту ПІІ у 2008 р. проти 2007 р. уповільнився до 3,6% (до 517,7 млрд. дол. США). Приплив ПІІ у транзитивні країни становив 6,2% (91,3 млрд. дол. США). У 2008 р. світова фінансово-економічна криза ще не повністю позначилася на інвестиційній активності цієї групи країн [3].

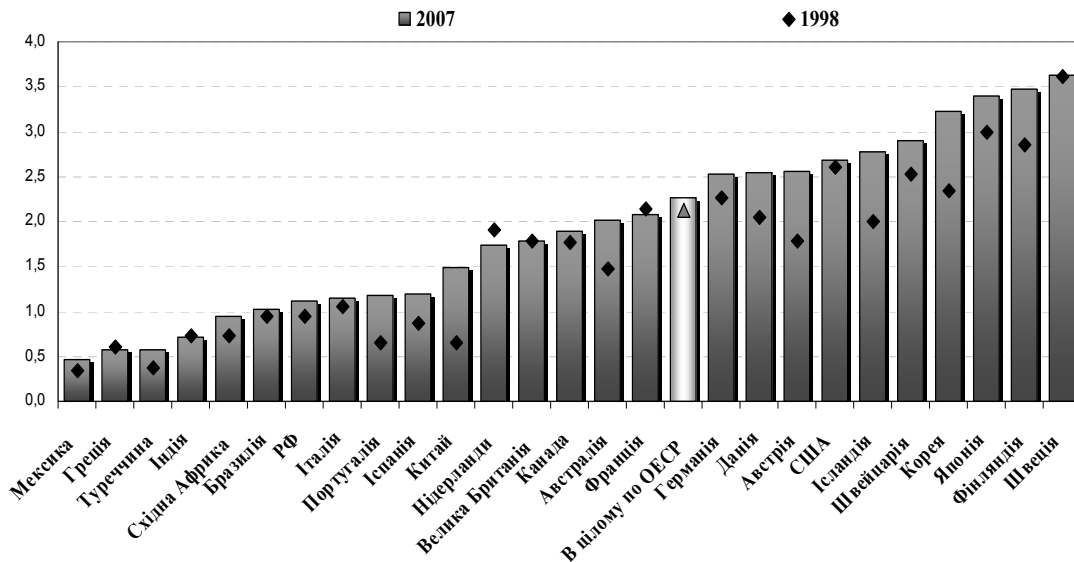
Витрати на дослідження та розробки є ключовим фактором забезпечення урядом конкурентних переваг науки і техніки. Не дивлячись на глобальну кризу світові витрати на дослідження та розробки зросли на 7,6% в 2008 році, при цьому їх збільшення у 2007 році склало 6,6%. Загальні світові витрати на дослідження та розробки в 2008 році склали 1210,2 трлн. дол. США. Валові внутрішні витрати на дослідження та розробки за країнами ОЕСР в 2008 році представлені на рисунку 3.

Рис. 3. Валові внутрішні витрати на дослідження та розробки за країнами ОЕСР у 2008 р., млн. дол. США [4]

У 2006 – 2007 рр. в таких країнах ОЕСР, як Фінляндія, Японія, Корея і Швеція, відношення витрат на дослідження та розробки до ВВП (інтенсивність досліджень та розробок) перевершило середній рівень по організації, який дорівнював 2,3%, і склало 3%. З середини 90-х років, темпи росту витрат на дослідження і розробки (в реальному обчисленні) були найбільшими в Ісландії та Туреччині і склали більше 10%.

Витрати на дослідження та розробки в Китаї зростали навіть швидше, ніж обсяги ВВП, що призвело до стрімкого зростання інтенсивності розробок та досліджень з 0,9% у 2000 році до 1,5% в 2007 році (рис. 4).

Рис. 4. Інтенсивність витрат на дослідження та розробки за країнами ОЕСР, % від ВВП, 1995 – 2007 рр. [5]

З 2000 року витрати на дослідження та розробки відносно рівня ВВП зросли в Японії (3,4% в 2006 р.), скоротилися незначно в США (2,7% в 2007 р.). В країнах ЄС цей показник залишився відносно на тому ж рівні (1,8% в 2006 р.).

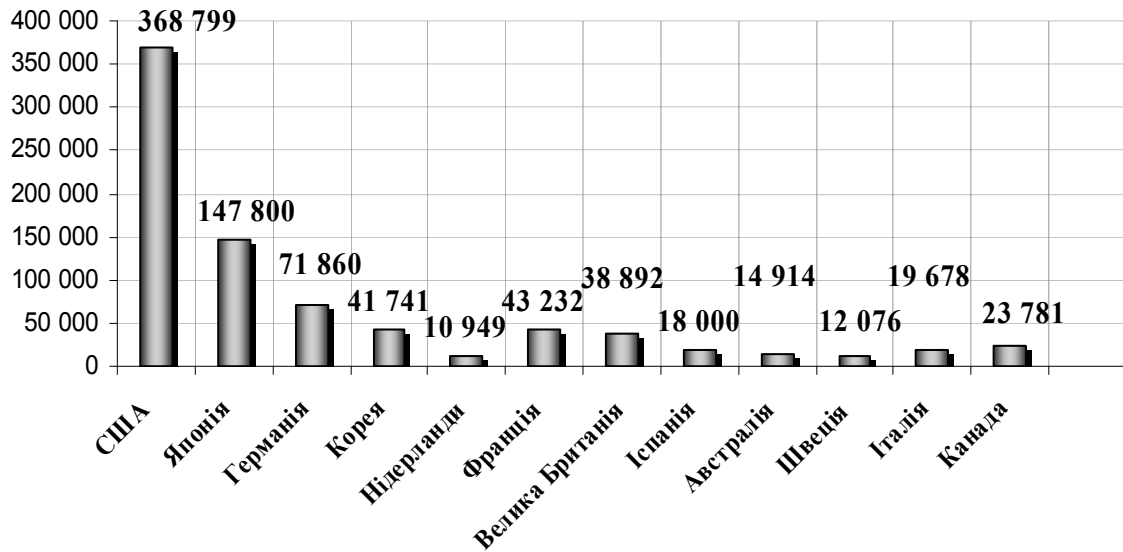
В той час коли світ в 2008 році в повній мірі відчув вплив фінансової кризи, обсяги венчурного фінансування скорочувалися поступово протягом року. Це частково спричинене тим, що венчурний бізнес має тривалий час очікування: доки економіка уповільнює темпи розвитку, в системі все ще присутня велика кількість коштів переданих партнерствами з обмеженою відповідальністю до фондів на строк від 7 до 10 років, що не залежить від стану економіки. Іншою причиною є інвестування очисних технологій, яке залишалось значним протягом року, що підтримувало загальні обсяги інвестицій на високому рівні.

Однак вже в першому кварталі 2009 року вплив глобальної рецесії на інвестування венчурного капіталу стало виявлятися у суттєвому зниженні фінансування по світі.

Хоча глобальний спад продовжуватиметься довше, більш ймовірно трапляється так, що венчурні фірми з відносно молодими фондами зроблять ставки на нові інвестиції. Це тому що економіка, ймовірно одужає за п'ять – сім років, цього строку звичайно вистачає,

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

щоб побудувати компанію і підготувати до випуску. Світовий досвід свідчить, що багато компаній світового рівня були основані саме у період спаду.

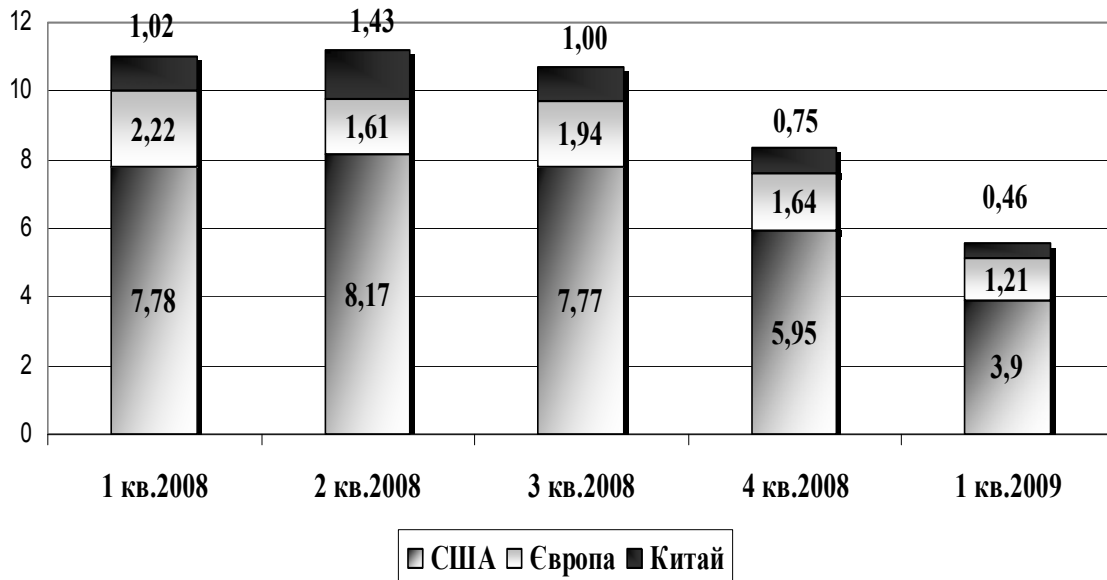
Рис. 5. Валові внутрішні витрати на дослідження та розробки за країнами ОЕСР у 2008 р., млн. дол. США [4]

Найближчим часом у світі можна очікувати незначну появу нових інвестицій венчурного капіталу через асигнування фірмами капіталу до резервів існуючих корпоративних портфелів.

Світова фінансова криза буде неоднозначно впливати на ринок венчурних інвестицій. З одного боку, в період кризи в існуючих венчурних фондів можуть з'явитися нові можливості. По-перше, не будуть створюватись нові фонди і, в наслідок чого, знизиться конкуренція. По-друге, активи вже зараз дуже здешевіли, на 30-50% - для проектів на стадії запуску, стартапів венчурний капітал залишається фактично єдиною можливістю для фінансування. При цьому, вектор переваг венчурних інвесторів зміниться з соціальних мереж та інших інтернет-стартапів на компанії, які починають свою діяльність і пропонують цікаві рішення в сфері консалтингу, сервісних послуг і товарного ринку.

В особливому ж вииграшу, можуть опинитись виробники імпортозамінних технологій, що знижують витрати. По-третє, сьогодні венчурні інвестиції набувають в очах інвесторів особливої привабливості, вони вже не виглядають такими ризикованими на фоні падіння фондового ринку і не кращих перспектив депозитів комерційних банків. Венчурні фонди вкладають в папери непублічних компаній, на яких криза відбилася не так сильно.

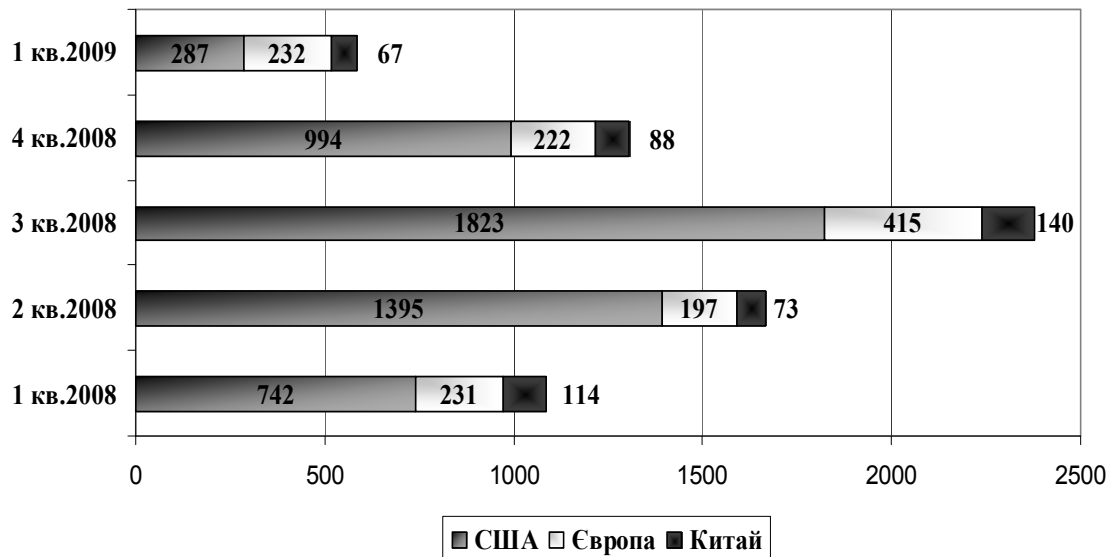
З іншого боку, інвестиційна привабливість венчурних фондів скоротилася. Людям, які раніше в них активно вкладали кошти, тепер не до ризику. Навпаки, усі прагнуть відійти в найбільш захищені активи.

Рис. 6. Географічний розподіл світових інвестицій венчурного капіталу, 1 кв.2008 - 1 кв.2009 рр., млрд. дол. США [6]

Тенденцій на ринку венчурного капіталу наступного року очікується дві: інвестування в ті компанії, які здатні або вже приносять прибуток, а також скорочення приватних інвестицій і збільшення державних грошей на ринку. Така ситуація збережеться, доки світова економіка не почне показувати признаки відновлення, а в інвесторів знову з'явиться ліквідність. Фонди будуть пильніше слідкувати за розвитком компаній із свого портфеля [7].

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Рис. 7. Географічний розподіл світових інвестицій венчурного капіталу в сферу очищувальних технологій, 1 кв.2008 - 1 кв.2009 рр., млн. дол. США [6]

Результати дослідження 2009 показують, що залежність між міжнародними венчурними інвесторами в подальшому буде зростати, і як результат, буде створюватись велика кількість стратегічних союзів, глобальних вільних мереж, а також прямі інвестиції в іноземні фірми з венчурним капіталом.

Особливого значення державна підтримка інноваційного сектору набуває в умовах світової фінансової кризи. Головним уроком для світової економіки має стати необхідність забезпечення ефективної роботи регуляторів ринків фінансових послуг, розроблення додаткових інструментів для впливу на ринки для запобігання кризам, підвищення ефективності оцінки ризиків безпосередньо самими фінансовими установами.

У зв'язку з цим, виходячи з передумов розвитку фінансової кризи, нам необхідно зробити низку висновків, які б у подальшому дозволили мінімізувати можливі ризики. Це:

- по-перше, забезпечення ефективної системи нагляду за фінансовими установами. Зокрема, це підвищення якості кредитування споживчого сектора, що полягатиме у забезпеченні реалістичних підходів з боку кредиторів і позичальників;
- по-друге, утримання рівня інфляції на прийнятному рівні;
- по-третє, постійне підвищення ефективності функціонування економіки шляхом реформування її інститутів.

Значним чиним розвиток фінансового сектору залежить від вироблення спільної позиції державних органів та учасників ринку. Так, забезпечення повноцінних відносин між емітентами та інвесторами, а також становлення вітчизняних підприємств повноцінними учасниками міжнародних фінансових ринків потребує не просто удосконалення системи корпоративного управління, а й наближення її до світових стандартів.

Як свідчить практика, саме прозорість функціонування суб'єктів ринку дає можливість реально оцінити всі ризики та загрози, визначити перспективи розвитку не лише самих суб'єктів, а й всієї економіки в цілому. Лише забезпечення прозорості функціонування суб'єктів ринку, за експертними оцінками, дасть змогу реально оцінити можливі втрати від світової фінансової кризи, яка триває нині.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що незважаючи на світову фінансово-економічну кризу, господарюючі суб'єкти у країнах, що прагнуть до розвитку, усвідомлюють необхідність спрямування інвестицій у НДДКР та інновації для збереження конкурентоспроможності. Втім, за прогнозом Національної Асоціації інновацій і розвитку інформаційних технологій РФ, внаслідок кризи великі корпорації у 2009 р. скоротять витрати на інновації до 80%. Слід зауважити, що з покращенням економічної ситуації патентна діяльність також активізується. Економічні кризи вважаються каталізатором інновацій, оскільки змушують вдосконалювати стандарти ефективності. За прогнозами експертів, в умовах кризи велике поширення мають одержати новачки в галузі цифрових комунікацій (телеконференції, веб-семінари та ін.), що дозволить скоротити витрати компаній.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. The international patent system yearly review: Developments and Performance in 2008 // World Intellectual Property Organization. – 2008 // www.wipo.int/ipstats
2. World Patent Report: A Statistical Review // World Intellectual property Organization. – 2008 // www.wipo.int/ipstats/
3. World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development // United nations conference on trade and development // www.unctad.org
4. Global R&D Report // Battelle: The business of innovatio. – 2008 // www.solutions@battelle.org
5. Economic, Environmental and Social Statistics // OECD Factbook 2009: Science and technology, Research and Development (R&D), Expenditure on R&D. – 2009 // <http://stats.oecd.org>
6. Global venture capital insights and trends report 2009: From survival to growth // Ernst & Young. – 2009 // http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IPOs_Global_venture_capitals_and_trends_rep
7. Венчурное финансирование в условиях мирового финансового кризиса [Електронний ресурс] / Д.С. Артеев, С.В Черепанов // – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.skyportal.ru>

РЕЗЮМЕ

Метою дослідження є оцінка впливу глобальної рецесії на світові тенденції розвитку інноваційної сфери в аспекті мінімізації подальших негативних ризиків.

РЕЗЮМЕ

Целью исследования является оценка влияния глобальной рецессии на мировые тенденции развития инновационной сферы в аспекте минимизации дальнейших отрицательных рисков.

SUMMARY

The aim of the study is to assess the impact of global recession on world trends in innovation sphere in the sense of minimizing further adverse risks.